

A Közoktatási-fejlesztési Kutatási Program eredményeinek bemutatása

Fel nem ismert nyelvi zavarok a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségek mögött *Kas Bence* (MTA-ELTE Nyelvfejlődési Zavarok Kutatócsoport)

A nyelvfejlődési zavar másodlagos nehézségekhez vezet az érintett tanulóknál a verbális tanulás, az írott nyelv elsajátítása, a szociális interakciók és az önértékelés terén. Ezek a nehézségek különösen hangsúlyossá válhatnak, ha a nyelvi zavarok hosszabb ideig észrevétlenek maradnak, jelentős tanulási és kommunikációs kudarcokat eredményezve az iskolai évek alatt. Kutatásunk célja, hogy felmérje a nem diagnosztizált nyelvi zavarok előfordulását a magyar oktatási rendszerben beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségekkel (BTMN) azonosított iskoláskorú gyermekek körében. Egy új, sztenderdizált módszertani eljárás alapján eredményeink azt mutatják, hogy a BTMN-ben érintett gyerekek csoportként a tipikusan fejlődő gyerekekhez képest szignifikánsan gyengébben teljesítenek a beszélt anyanyelv minden területén, beleértve a receptív és expresszív szókinccset, a lexikális hozzáférést, a fonológiai rövid távú memóriát, a morfoszintaktikai feldolgozást és a mondatalkotást. Míg egyes eredmények összefüggésbe hozhatók az alacsony szocioökonómiai státusszal vagy a nyelvi különbségekkel, a legjobban illeszkedő átfogó magyarázat a nyelvfejlődési zavar jelenlétére utalhat a legtöbb esetben. Az egyéni eredmények normatív értékelése alapján a BTMN-csoportban a tanulók jelentős része megfelelt a nyelvi zavar kritériumainak, de korábban nem kapott hivatalos diagnózist. Az eredmények alapján a diagnosztikai protokollok fejlesztésére, az ellátás javítására vonatkozó előzetes javaslatok is megfogalmazódnak.

A térképolvasás titkai: Mit is néznek a tanulók, amikor térképet értelmeznek, és mit mond ez nekünk?

Kádár Anett (MTA-SZTE Földrajz Szakmódszertani Kutatócsoport)

A földrajz univerzális nyelve világszerte a térkép, amely a maga képi világával és jelrendszerével egyedi értelmezési, olvasási módot kíván. A földrajzórák fontos eszközei a hagyományos és digitális térképek, ezek használatával történik a térképolvasási kompetencia kialakítása és fejlesztése a tanórán. Az MTA-SZTE Földrajz Szakmódszertani Kutatócsoport fő célja az általános és középiskolás tanulók térképolvasási stratégiáinak vizsgálata szemmozgáskövető eszköz segítségével. Pilot felmérésünk (N=23) előrejelzései alapján a kezdő és haladó térképolvasók stratégiáiban mind minőségi (például célzott „térképolvasási útvonal”), mind mennyiségi (például AOI-k közötti váltások) különbségek megfigyelhetők. A 2023/2024-es tanév során végzett nagymintás méréseink (N=94) során a szemmozgáskövetővel felvett adatokhoz társulóan a tanulók egy több részből álló háttérkérdőívet is kitöltöttek, amelynek elemzésével hipotézisünk szerint további kapcsolatok is feltárhatóak a kezdő és haladó tanulók térképolvasási stratégiáinak jellegzetességei között. Eredményeink alapján a tanórákba változatos módon beilleszthető, a térképolvasást játékosan fejlesztő feladatokat tervezünk létrehozni. Távlabbi célkitűzéseink között szerepel a tanulók téri tájékozódásának vizsgálata már alsó tagozatos kortól kezdődően, egy javaslatcsomag összeállítása a tanárok és a tanárképzés számára, valamint egy térképolvasást fejlesztő társasjáték kidolgozása.

Az olvasási fluencia mint az eredményes szövegértés és sikeres tanulás feltétele

Steklács János (MTA-PTE Olvasási Fluencia és Szövegértés Kutatócsoport)

Az olvasás folyékonyága, fluenciája olyan képességünk, amely az olvasási folyamatban a szövegértés sikeressége szempontjából a legerőteljesebb befolyásoló tényező. A nemzetközi tudományos diskurzusban kiemelt helye van az elmúlt három évtizedben, számos tanulmány foglalkozik mind a hangos, mind a néma olvasás fluenciájának jellemzőivel. A tapasztalatok szerint a kutatások eredmények beépítése az osztálytermi gyakorlatba jelentős pozitív hatást gyakorol az olvasástanítás hatékonyságára. A hazai olvasástanítási rendszerünkben, szemléletünkben még nem szerepel az olvasási fluencia fogalma, így fontos tartalékot, lehetőséget jelent a közoktatási rendszer korszerűsítésében. Az előadás egy második osztályosok körében indított longitudinális vizsgálat első eredményeit és fogalmi, tartalmi kereteinek kérdéseit mutatja be. Legfőbb eddigi eredményünk annak igazolása, hogy a tempó, helyesség és prozódia szignifikáns korrelációt mutat egymással és a szövegértéssel is. A hatásvizsgálat azt is igazolta, hogy az olvasás tempója jellemzően a másik két tényezõn keresztül fejt ki hatását a szövegértõ olvasás eredményességére.

A család-iskola kapcsolattartás, mint a tanulói sikeresség bázisa. A tudománytól a gyakorlatig

Pusztai Gabriella (MTA-DE Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport)

A tanulás komplex társadalmi rendszerben végbemenõ folyamat, amelynek fontos pillérei az iskola és a család. E két szereplõ kooperációja nélkül nem lehet hatékony a tanulók kognitív és affektív képességeinek kibontakozása. A nemzetközi kutatási eredmények szerint amennyiben szoros és szimmetrikus kapcsolat alakul ki az iskola és a család között, az növeli minden diák, de különösen a szociokulturálisan hátrányos helyzetû diákok aspirációit és oktatási esélyeit. Az MTA-DE-CSATOKK Kutatócsoport kvantitatív és kvalitatív kutatásokra építve olyan eljárásokat dolgozott ki, amelyek fejlesztik a hatékony család-iskola kapcsolattartást. A kidolgozott eljárások sokszínűek: tartalmazzák egyrészt a saját fejlesztésû gamifikált tananyag tesztelését, az iskolák számára összeállított nemzetközi és hazai esettanulmányokat bemutató toolkitet, illetve multimédiás eszközökkel támogatott tananyagfejlesztést is a tanárképzésben és -továbbképzésben résztvevõ hallgatók, pedagógusok és szakemberek számára.

Az integrált természettudományos szemlélet megalapozása kisiskolás korban

Revákné Markóczy Ibolya (MTA-DE Korai Természettudomány-tanulás Kutatócsoport)

Az élõ és élettelen természet olyan holisztikus rendszer, amelynek valódi problémáit akkor értjük meg, ha azt globálisan, a maga összetettségben szemléljük és kezeljük. A kisgyermek világszemlélete, megismerési vágya és a világról alkotott komplex elképzelése és tudása lehet az alapja a késõbbi életkorokban az integrált természettudományos gondolkodás és tudás továbbfejlesztésének. A kutatás ezért a hazai és nemzetközi kutatási eredményeket is felhasználva az általános iskola elsõ négy évfolyamán tanuló gyermekek komplex természettudományos tudásának jellemzõit vizsgálja, amelynek eredményeit az integrált természettudományos tanulást segitõ kísérleti fejlesztõ programjában alkalmazza. Az előadás az elsõ és második évfolyam érzékenyitõ foglalkozásainak didaktikai jellemzõit továbbá a foglalkozások komplex természettudományos fogalmi tudásra kifejtett hatásának vizsgálati eredményeit mutatja be.

Roma diákok pályaeorientációs mentorprogramja

Varga Aranka (MTA-PTE Oktatási Esélyek Kutatócsoport)

Az oktatás és képzés területén továbbra is kiemelt jelentőségű marad a minőségi és inkluzív oktatás megteremtésének ösztönzése, illetve a korai iskolaelhagyás elleni küzdelem. Az Eurostat adatai alapján (2023) az Unióban 2022-ben átlagosan 9,6% volt az arány, ezzel szemben Magyarországon 12,4%. A roma fiatalok körében 65% a korai iskolaelhagyók aránya, ami az európai átlagnál rosszabb (Bocsi et al.). A középfokra lépés és előrehaladás sikeressége függ a megalapozott pályaválasztástól, mely az alacsonyabb társadalmi státuszú, illetve roma fiatalok esetén gyakran hiányzik (Bereményi 2022), vagy önértékelési és pedagógus alulértékelési problémák miatt kudarcos (Kisfalusi 2023). Támogatást jelentenek azok a célzott programok, amit a családok, a pedagógusok és a kortársak együttműködő közössége alakít (Boros et al. 2021). A pedagógusok és kortársak mentori szerepben sokoldalú segítséget képesek nyújtani (Fehérvári–Varga 2023; Varga et al. 2024).

2021-ben indított fejlesztési programunk célja az iskolai tényezők hatásának növelése volt a korai iskolaelhagyás megakadályozásában. A mentorálásra épülő program célcsoportja tíz, többségében roma tanulókat oktató általános iskola egy-egy osztálya. Az ide járó diákok 6. évfolyamtól három éven át, a középiskolába lépésig kapnak pedagógusoktól és idősebb (középiskolás, egyetemista) roma fiataloktól folyamatos támogatást. Az előadás a mentorprogram értékelését kísérő egyik kutatási elem, a longitudinális tanulói kérdőíves vizsgálatok eredményeiről számol be. Kutatási kérdéseink: Hogyan változott a tanulók (1) önismerete, (2) továbbtanulási célja és (3) jövőképe a beavatkozás nyomán és ezek milyen egyéni, családi, iskolai tényezőkkel függenek össze? A fejlesztés folyamán négy teljes körű 130 tanulót érintő kérdőíves adatfelvételre kerül sor 2022–2025 között, az előadás az eddigi három adatfelvétel eredményeit elemzi. A program céljaihoz illeszkedve, 6 témakört vizsgálunk: 1. család, családi támogatás; 2. iskolai jóllét, iskolai-osztálytermi környezet; 3. tanulói jóllét, énkép, önismeret, reziliencia; 4. tanulmányi/akadémiai elköteleződés, tanulmányi erőfeszítések; 5. jövőkép, pályaeorientáció, továbbtanulás; 6. egyéni és családi háttérjellemzők. Az eddigi eredmények közül kiemelhető, hogy a mérések között jelentősen változtak a tanulók továbbtanulási céljai és ezek teljesen összhangban vannak a szülői véleményekkel, elvárásokkal. A lehetséges tanulási utak között jelentősen növekedett a gimnáziumi érettségit adó képzést választók aránya. Ez a program szempontjából fontos hozadék, hiszen az érintett célcsoport többnyire alulértékeli önmagát és ez a tanári attitűdökre is jellemző.